

هزار سرمشق نستعلیق استاد غلام حسین امیرخانی در کتاب قلم اندازهای عاشقانه

قلم اندازهای عاشقانه: تحلیل یک هزار سرمشق استاد غلام حسین امیرخانی: پژوهش و نگارش کاوه تیموری، نشر نوآوران علم، خرداد ۱۳۹۴، شمارگان ۲۰۰۰ نسخه، چاپ اول، ۵۳۶ صفحه، کاغذ گلاسهٔ اعلا، جلد کالینگور با چاپ مرغوب، قطع رحلی، مرکز پخش ۱۸۹۲-۶۶۷۴-۲۱

کتاب نگاهی به چرایی تدوین آن می‌اندازیم.

چرایی تدوین کتاب

تدوین و تنظیم سرمشق‌های استاد امیرخانی به هنرجویان و رهروان هنر خط کمک می‌کند که خود را در نزدیک خطوط فی‌البدهأ ایشان احساس کنند. در سال‌های اخیر و حداقل در بیست سال گذشته امیرخانی به‌جز شرکت در جلسات حضوری و عمومی اندک، کار تعلیمی خود را در حد راهنمایی‌های موردی خلاصه کرده و به همین دلیل، این حرکت گامی در جهت نزدیک کردن دوبارهٔ او به هنرجویان خط است. در حقیقت، فرصت هم‌نفسی با قلم و خط استاد از این طریق فراهم آمده است.

به همین سان، نگاه عمیق و کشف لایه‌های تو در تو و پرده‌برداری از باطن و رازهای نهفته در سرمشق‌ها می‌تواند به تغییر نگاه خوشنویسانه رهروان جدید خط و قلم استاد منجر شود. نگاه مثبتی که چرایی بروز پدیده‌ای مانند امیرخانی را در سایه‌سار تمرین و تعلیم

شیوهٔ هندسی استاد امیرخانی مدد رسان باشد.

در فصل هفتم، نزدیک به چهل نکتهٔ تربیتی و آموزشی که مبین رفتار عملی امیرخانی در کلاس خط بوده طی مصاحبه با سایر خوشنویسان تنظیم شده است. محقق در تدوین فصل از دیدگاه‌های شاگردان استاد امیرخانی بهره گرفته است. مباحث این فصل معلمان و مدرسان هنر و هنرجویان خط را در تجربه‌های آموزشی استاد شریک می‌کند و آن‌ها از این طریق می‌توانند در جریان آموزش از مطالب مطرح شده بهره گیرند.

در فصل هشتم و نهمی کتاب، تعداد هفده قطعهٔ فاخر از آثار قدیم و جدید استاد امیرخانی آمده است. قطعات این فصل این فرصت را فراهم می‌کند که مخاطبان کتاب، در کنار خطوط غیررسمی استاد امیرخانی خطوط جدی و دقیق ایشان را با هم ملاحظه کنند. به این ترتیب، کشف ارتباط سرمشق‌ها به‌عنوان پس‌زمینهٔ اصلی قطعات میسر می‌شود.

حال پس از توضیح دربارهٔ ساختار

نگاهی به ساختار کتاب

کتاب «قلم‌اندازهای عاشقانهٔ استاد امیرخانی» در هشت فصل سامان یافته است. محقق بعد از پیش‌گفتار سه فصل را به توصیف و تحلیل سرمشق‌های گردآوری شده اختصاص داده است. مواجههٔ زیباشناسانه و فنی با هزار سرمشق خوش‌نویسی نستعلیق از ویژگی‌های کتاب به‌شمار می‌رود.

در سه فصل اول، نکات زیباشناختی و ویژگی‌های فنی سرمشق‌ها ذکر شده است که به بازنمایی مختصات جمال شناسانهٔ آن‌ها کمک شایانی می‌کند.

در فصل چهارم، پنجم و ششم سرمشق‌های دههٔ پنجاه، شصت و هفتاد براساس توالی تاریخی و با ذکر اندازه، تدوین و آورده شده‌اند. بر این اساس، مخاطب می‌تواند در آینهٔ سرمشق‌ها روند تحولات کمی و کیفی شیوهٔ استاد امیرخانی را دنبال کند.

در فصل ششم، سرمشق‌های مشابه با اجراهای متفاوت در کنار هم قرار گرفته‌اند. هر سرمشق به‌عنوان واحد تحلیل برای پژوهش مورد توجه قرار گرفته است که می‌تواند در فهم و درک

به‌خوبی تبیین می‌کند.

تمرین و مشق کردن از کتاب قلم‌اندازهای عاشقانه فرصتی برای نزدیکی و انس بیشتر با خط امیرخانی است. این نکته به خودی خود خوشایند است. ضمن آنکه با احساس این نزدیکی، سالک راه درمی‌یابد که نباید لحظه‌ای از کوشندگی و تلاش دریغ کند.

بازنویسی این سرمشق‌ها حتی برای خوشنویسان و شاگردان قدیمی امیرخانی یافتن نکات ریز و جزئی و گره‌گشایی از دشواری‌های خط را به‌دنبال دارد. در مجموع، این مجموعه دوره‌ای جامع برای یادگیری خوش‌نویسی به‌شمار می‌آید؛ زیرا برای تمام سطوح، از مبتدی تا فوق ممتاز، سرمشق‌های مناسبی در آن وجود دارد. این سرمشق‌ها که نمایی از جنب و جوش و تکاپوی هنرجویان در دهه شصت است، نشان می‌دهد که چگونه یکی از دوره‌های توجه جدی به هنر خوش‌نویسی در سطح کشور شکل گرفت. به عبارتی، این دوره مهم به شکوفایی و مایه‌ور شدن خط امیرخانی نیز کمک شایانی کرد.

ورای ارزش‌های زیباشناختی سرمشق‌ها، می‌توان با عبور از لایه‌های ظاهری آن‌ها، به‌ویژه دوره بیست‌ساله گذشته (۱۳۵۰ تا ۱۳۷۰) را از نظر تحولات اجتماعی نیز بررسی کرد. این سرمشق‌ها شاخص تب و تاب‌ها و اتفاقات و رخدادهایی است که حضور و نگاه خوشنویس در متن آن‌ها ساری و جاری بوده است. در واقع، خوشنویس با تأثیرپذیری از محیط اجتماعی خود، آن‌ها را به رشته تحریر درآورده و نکته‌هایی را از درون خویش به زبان ایما و اشاره بیان کرده است.

با این نگاه در آیینۀ این سرمشق‌ها نمایی از واقعیت‌های اجتماعی را می‌توان واکاوی کرد.

مرور برخی از نکات فنی

مرور سرمشق‌ها در یک دوره اصلی سی‌ساله و دوره‌های فرعی کوتاه‌تر این فرصت را فراهم می‌کند که تنوع

و دگرسانی شیوه امیرخانی توسط علاقه‌مندان تجربه و بررسی شود.

مزایای این سرمشق‌ها در اصالت آن‌هاست؛ زیرا تمام آن‌ها از منابع اصلی و دارندگان مستقیم دریافت شده‌اند. به همین دلیل، هرگونه تردید در نسبت آن‌ها به امیرخانی وارد نیست. ویژگی‌های قطعات و سرمشق‌های مندرج در کتاب دارای اصالت و اطمینان صد در صدی است. این سرمشق‌ها به شکل مستقیم از شاگردان استاد دریافت شده‌اند و بینندگان دوره‌های بعد بدون ابهام و با اطمینان کامل می‌توانند در مورد ابعاد آموزشی و تعلیمی خط نستعلیق در این دوره قضاوت کنند.

سرمشق‌های ارائه شده در مجموعه حاضر برای مبتدی تا منتهی خاصیت برانگیزاننده دارند. به‌طور حتم، هر علاقه‌مندی در هر سطحی از دلدادگی به هنر خوش‌نویسی، با مرور یکصد صفحه از این اثر ذوق خود را برای نوشتن شکوفا می‌بیند. سرمشق‌های ارائه شده در دوره‌های زمانی مختلف درک زبرینا و اساس تغییر شیوه امیرخانی را در دوره‌های چندگانه میسر می‌کند.

برش‌هایی که امیرخانی در شماری از سرمشق‌ها ایجاد کرده است، از نظر آموزش این تکنیک‌ها و توفیق در انجام دادن آن‌ها، ارزش مطالعه و تأمل را دارد. سرمشق‌ها برای درک بهتر کلمات دشوار و نسبتاً دشوار مانند «مصطفی»، «مستمع»، «شکنج» و سایر اجراها، شکل‌های آسان‌تری را برای مشق‌ورزی به هنرجو ارائه می‌کنند. لذا هنرجو و علاقه‌مند خود را با دقت و مطالعه در نزدیکی اجرای مطلوبی از آن‌ها به‌شمار می‌آورد. همین نکته بار آموزشی این سرمشق‌ها را افزون می‌کند.

مطالعه صحیح

این سرمشق‌ها باید با تأنی و صبوری لازم مورد مطالعه قرار گیرد. از نظر تقریب به ذهن می‌توان اذعان داشت که روند مطالعه سرمشق‌ها همان رشد جوانه‌ها در نهال اولیه و بارور شدن تدریجی آن‌هاست. به‌گونه‌ای که در

پایان، با بالا رفتن عیار زیباشناختی سرمشق‌ها می‌توان میوه نهایی را در درختی تنومند به تماشا نشست.

بهره‌گیری از مطالب مندرج در کتاب «راز خط در آثار استاد امیرخانی» نشر آبان، ۱۳۹۲ و مطالعه کتاب «قلم‌اندازهای عاشقانه» نشر نوآوران علم، تیرماه ۱۳۹۴ شکل مطلوب و مکمل را برای شناخت جامع نظام هندسی امیرخانی فراهم می‌کند.

شایسته است آن دسته از شاگردان استاد که از ایشان سرمشق‌های خوش‌نویسی دارند، در چاپ‌های بعدی این آثار را در صورت تمایل در اختیار محقق این کتاب قرار دهند تا سرمشق‌ها جنبه عمومی پیدا کنند و مورد استفاده اهل خط قرار گیرند.

کتاب «قلم‌اندازهای عاشقانه» گامی در جهت شکوفایی خط زیبای نستعلیق است. این مجموعه، مدرسان هنر و هنرجویان را همپای آموزش خط به ترویج شعر و ادب فاخر فارسی نیز کمک می‌کند. علاقه‌مندان، دبیران و مدرسان هنر با مراجعه به این اثر می‌توانند بهترین نمونه‌ها و الگوهای خوشنویسانه را در اختیار داشته باشند. الهام‌پذیری از این کتاب راه را برای انتقال ارزش‌های زیباشناختی نستعلیق فراهم می‌کند.

برای فهم صحیح از شیوه استاد امیرخانی ضروری است که کلیت کتاب مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. تکوین شیوه امیرخانی در آیینۀ «قلم‌اندازهای عاشقانه» پله‌پله و مرحله به مرحله صورت گرفته است و خواننده می‌تواند به‌تدریج از آن‌ها رازگشایی و پرده‌برداری کند. به همین سان، استفاده تفأل‌گونه از سرمشق‌ها و انتخاب ویژه از آن‌ها فقط برای تعلیم و تحریر مناسب خواهد بود اما ملاک و معیار مناسب برای درک روند تحولی قلم‌اندازها با مطالعه کامل و چندباره آن‌ها حاصل خواهد شد. این مجموعه می‌تواند دست‌مایه‌ای مناسب برای دامن زدن به مباحث نظری خط و خوش‌نویسی باشد و نمایی تازه از ظرفیت‌های زیباشناختی خط نستعلیق را به هنرجویان و علاقه‌مندان ارائه کند.